

● ناهده رفیق حلمی ●

به بزنسی یادی

۹۵ ساله

کنوچی روایی

رفیق حلمی

باوکیان

رفیق حلمی

نهی به ریزان. . نهی خوشک و بریانی
خوشه ویست. . به ناوی خوم و گشت بنه مالهی رفیق
حلمی باوکمانه وه زور زور سلاوی گهرم بی لیتان،
سوپاسی بی سنور بی بوتان. بو گشت نهو به ریزانهی که
نم ههسته به رزهیان نواندووه و نم کوپونه وه به نرخه یان
پیک هیناوه. ماوه شیان داوه کهوا نم یاده گشتیه پیروزه
بکریته.

سوپاسی زوریش بو گشت نهوانه ی به شداریان
کرده. به ووتاری به نرخ - به بیرو باوه بری
دلسوزانه. . ههروه ها بو نیوهی به ریز که نه رکی هاتنتان
کیشاوه.

نهی خوشک و بریانی به ریز نیوه له نیمه باشتر ده زانن
که رفیق حلمی هدر باوکی نیمه نه بوو. رفیق حلمی باوکی
گشت هاوولاتیه نیشتمان به روره کان بوو. باوکی هه موو
خیزانه گوره که ی نیشتمان بوو. رفیق حلمی باوکی
هه موو گدنج و لایک بوو، که تازه پنی نابووه پله ی

ره فیف حلمی

شوین و کاتیگدا.

هرگیز ههستمان به وون بوونی نه کرده له ناوامانداو
همیشه نهك هه به کردنه وه کانی به نووسینه وه کانی به
یادداشته کانی. . به گیانی پاکى خوی، بگره بهم جوړه
یادکردنه و یانسه. رفیق حلمی هه له گه لمان بووه و
دهی. . . هه ماوه و ده مینی.

نهوانه ی له نیمه زیاتر باوکیتی کردون و له نیمه باشر
ناگاداری به سره هاتی ژیا نی بوون، هه رگیز در یغیان
نه کرده له یادکردنه وهی. . به هه موو جوړیک. ده زانن
به و جوړه رفیق حلمی له دوریش هه چاوی لیمانه چی
ژیوهی خیزانه گه و ره که ی نیشتمانی و چی نیمه ی خیزانه
پچوکه که ی.

هه بژین هه موو نهوانه ی مافی کرده وهی رفیق
حلمیان وا به پاکى - وا به چاکى و به دل سوزی داوته وه.
بژین هه موو نهوانه ی هه ول ددهن وهك نه و بو گه یشتن
گه له که مان به ریزی گه لانی پنگه یشتو و سه به رزو نازا. .
بژین هه موو نهوانه ی رهنج ددهن وهك نه و بو فراوان
کردنی زانیاری و هونه ر. بژین هه موو ژیه وهی به ریز که وا
بهم جوړه بی وینه به یادى نه و نیشتمان په روره. . نه و کوئل
نه دهره. . نه و خو به سخت که ره ده که نه وه پاش 25 سال
تی په بوونی به سه ر کوچی دوایدا. . وا بهم جوړه به نرخه
زیندووی ده که نه وه. . .

ژیا نی تایه تی رفیق حلمی باوکمان

له سه ر داوا کردنی ده زگای روشنبیری و بلا و کردنه وهی
کوردی پیک هینه ری نه م کوپونه وهیه. به پی تواناو، به
یارمه تی که س و کارو پشکنینی به جی ناوی خوالی خوشبو
رفیق حلمی (باوکمان).⁽¹⁾ هه ول ددهم روناکیک. به خمه
سه ر نه و رووه له ژیا نی تایه تی دا که هیشتا که م که س
دیوتی یان باسی بیستوه.
به لام به پیوستی ده زانم جاری بلیم: -

خیزانی ره فیف حلمی

ژیا نه وه. . .

رفیق حلمیش به هه موو تین و توانایه وه پالی پیوه ده نا تا
پله به پله سه ری بخات و بگات به نامانچی خوی. رفیق
حلمی باوکى هه موو هه ژارو داماوو لی قه و ماوو ناچاریک
بوو که له ناو گیزه لوکه ی به سه رهات و کوسپ و کاره ساتی
سخت و توندو گرنگدا خولی ده خوارد. رفیق حلمی به
هه موو هیزی خو به وه پال پشتیان بوو، وهه ول و ته قه لای
ده دا له گومی قولی زه مانه ده ریان بهینی، تا بکه ونه وه
سه رپی بو ته و او کردنی ریگای راست و ره وان.
رفیق حلمی تا ما هه موو گیانی ته رخان کردبوو بو
گه یشتی نیشتمان که مان به رنیری نیشتمانه پیشکه و توکان.
نه ی خوشک و بریا نی به ریز. . . راسته نه و رفیق
حلمیه 25 ساله کوچی دوا ی کرده و به جی هیشتو نی بی
پشتیان. . . به لام به سایه ی به زدانی پاکه وه. . . به هو ی
نه و ریسه ره پیروزه به نرخه ی بو ی داناوین و بهم جوړه
یادکردنه وه یانسه ی دل سوزان و پی زانان له هه موو کارو

یهك: رفیق حلمی باوكممان هیچ ژبانی تایبته تی نه بوو
نه خوئی نه خیزان و مندالی. چونکه، همیشه ژبانی
به سترابوو به چاك وچونی گه له كه یه وه و لاته كه یه وه و
نیشتمانه كه ی و به ناوات و نامانجی پیشكه وتیان و به بیرو
باوهری خو به وه.

دوو: رفیق حلمی خوئی به هیچ جوړنك به درژیایی
ژبانی باسی كه س و کاری و ژبانی تایبته تی. .
خویندنی. . هوزی. . بنچینه ی نه ده كرد نه له دهره وه نه
لای ئیمه. . نه به زارو نه به نووسینه وه و هه تا وینه ی هیچ
كه سی خویمان نیو نه دیوه.

سی: زوربه ی كه س و کاری هی باوكیشتمان و
دایكیشتمان پیش بوونی ئیمه كوچی دوا بیان كرده. له بهر
نه وه، هه تا ئیمه پیش به ته واوی باسی ژبانی تایبته تی
مندالی و گهنجیتی و خویندنی. . ئیش و کاری نازانین و
ئوی له م لایه نه وه دهینووسمه وه هیچی به دم خو به وه نه.
جا رفیق حلمی بوچ وا بی دهنگ ماوه سه باره ت به
ژبانی تایبته تی خوئی و كه س و کاری؟

نایا كه سی نه بوو؟ یان باش نه بوون؟ ثبات ههستی
نه بووه به رامه به ریان؟ یا خود دووربوو لیان و نهیدیون؟
لی نه پرسینه ته وه؟ یان نه وان نه یان وسته وه؟

بو روون كردنه وه ی وه لاسی هم پرسیارانه ده بی له
بنچینه و هوزی بكوئینه وه و هیندیک باسی كه س و کاری و
ژبانی هیچ نه بی نه وان هی نزیك بوون لی جا بیورن نه گهر
به و هوزیه و تونزیک دریزم دا به ووتاره كه م.

یام به لای نه و باسانه دا چوم كه رهنگه به پیوستی
نه زانن نه گهر هم روون كردنه وه یه نه بی.

هوزو بنچینه ی: -

رفیق حلمی كوری صالح نه فندی ثامان كوری عبدالله
نه فندی كوری حاجی غفور، له سالی 1898 له كركوك
له دایك بووه. باوكی صالح نه فندی كوری پیروزخان كچی
قادر ناغا كوری همه ناغای برای همزه ناغای مصره فن.
دایکی حه لاهه خان كچی مارف ناغا كوری عزیز ناغا
كوری بابكر ناغا برای همزه ناغای مصره فه.

خیزانه کی جمیله مصطفی عبدالله كوری عزیز ناغای
كوری همزه ناغای مصره فه.

دایکی جمیله عصمت حاجی بابكر ناغا كوری محمد
ناغا كوری همزه ناغای مصره فه.

واته رفیق حلمی و خیزانه كه ی له دایكیشه وه و له
باوكیشه وه خزمی یهك بوون و كوردن و دانیشتی كوردستان
بوون.

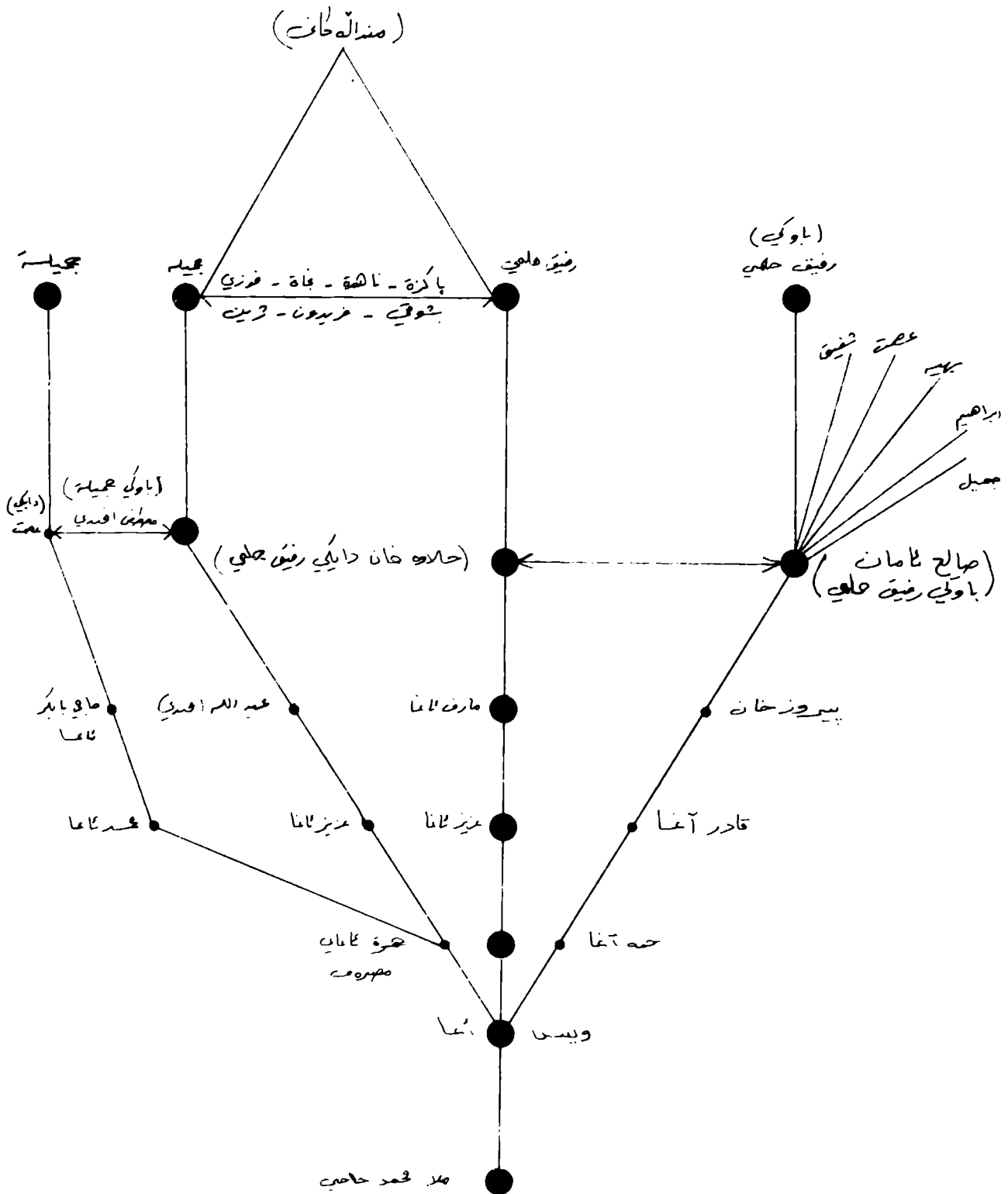
همزه ناغای مصره ف 3 براو⁽³⁾ خوشكیك و 11 كورو
11 كچی هه بوه نه مانه به هه موو شاره كانی عراقدا، وهك
سلیمانی، كركوك، به غدا، حله، هتد. . . بلا و بونه ته وه.
هیندیکیشیان به دهره وه ی عراقدا. . . به ره ی نه وان ته تیکه ل
به گه لی هوزی تری كوردو عه رب و تورك بوون وهك
سامرائی، حلاوی، میسی، راوی، عانی، ناوچی هتد.
رفیق حلمی و كه س و کاری: -

رفیق حلمی دوو مام و دوو پووری هه بووه: توفیق و
شوكت. . جمیله و مریم. . نه مانه هه موو به ثامان
ناوبانگیان ده ركردوه. ثامان ناوی نه نگیان بووه و له بهر
نازایی و گورجی ناویان داوه به په ره كه ی و ئیستاش به ره ی
نه مانه به ثامان ده ناسرین له كركوك وهك یونس توفیق ثامان
هتد. .

رفیق حلمی باوكممان خوئی 3 براو دوو خوشکی هه بوو:
جمیل و شفقیان هر له زه وه كوچی دوا بیان كرد بوو. .
ابراهیمیان پاش ماوه یهك دوا ی نه وان. دوو خوشكه كه ی له
دوا ی كوچی دوا یی خوئی. سه رگوشته ی ژبانی نه مانه به

رفیق حلمی خوشی و خیزانه كه شی له دایكیشه وه و له
باوكیشه وه له بنچینه وه. . هوزی همزه ناغای مصره فن كه
كوردبوون و دانیشتی كوردستان، وهك ده لاین شاره زووی.

دره فوق لهوزی لهمزہ شاغای مصرف و بنجینری

په رتووکیش ناگیرتهوه.

لیره هر نهوئنده باسیان ده کهین که پنهوندی به سهر
ژیانی تایبه تی رفیق حلمی برایانه وه هه به .

عصمتی خوشکی به درژیایی ژیانی له گه ل رفیق حلمی
برای و نیمه بوو. پنی دهوت (کاکه) چونکه برای گه وری
بوو.

نیمه وه هموو کهس وکارمان پوره مان دهوت
(بجی) . . . له بهر خوشه وستی چونکه هموو ژیانی
تهرخان کردبوو بو نیمه . (بجی) هه تا کوچی دواپی کرد هر
چاوه روانی گه رانه وهی شفیقی برای ده کرد له تورکیاوه ،
پروای نه ده کرد نه مایی . بجی زور نازاو گورج و گول بوو .
بهیه دووه مین خوشکی رفیق حلمی به ، به زانیاری و
بیرتیژی ناوبانگی ده کردبوو ، به سه عات پرساریان
لی ده کرد سه بارت به زانیاری گشتی جغرافی . .
میژووی . . . دینی . . بی وچان وه لآمی ده دایه وه . .
همووی به گوئی گرتن فیروبوو بوو .

رفیق حلمی له ناو نه وه هموو کهس و کاره ی هه بیوو ته نها
ناوبه ناو ناوی باجی ره حمه مان لی ده بیست . . بوچ ؟
باجی ره حمه خوشکی دایکی بوو له گه لیان ژیا بوو به
دهرمانازی چاک ناوبانگی ده کردبوو . باوکمان خوی له
وانه ی به کارهینابوو و سوودی لی وه رگرتبوو ، بو به هر جاری
که ده هاته وه له جیاتی چیتیان هه به و چون ! به دایکمانی
دهوت : نا توخوا فلان دهرمانی باجی ره حمه بگره وه بو
فلانی داماو . دایکمان نه وانه له باجی ره حمه وه فیروبوو
له نووسینه وه کانیشیدا .

ته نها ره چه ته ی نه وه دهرمانانه ی له ده فته ریکی پچوکدا
نووسیه وه ته وه له م لاو له ولاشدا جار جار هر ناوی باوکی
محمد صالح نه فندی (سهر شه قام) و محمد شفیقی برای
نووسیه وه . به لآم چه ند ره سمیکی به ده ست کرده هی
سه ماوه و قوری و مه کینه ی خه پاتی و فیرو چرا . نه مه هموو
یادداشته کانی بو سه بارت به ژیانی گه نجیتی و مندالی .
به لآم وه ک کهس وکار ده بانگیرایه وه باوکی باوکمان

یوزباشی بووه . زور دهستی رویشته وه مووچه ی باشی
بووه . به ردهستی زورو ، نیجگار خیزانه که ی و منداله کانی
خوش خوش ویستوه . هه تا به ناوی خویانه وه بانگی
نه کردوون . .

به رفیق حلمی وتوه (کاکه لآو) (کوری لآو) . به
عصمتی کچی وتوه (کیچان) . هه چه ند له جهنگ
به سه ره رزی گه پراوته وه ، زور دیاری جوان و چاکی بو
هیناون . باوکمان رفیق حلمی ، به ردهستی تایبه تی خوی
هه بووه . . هر له مندالیه وه له بهر خوشه وستی و له بهر
نازایی و گورجی و توندی خوی کهس قسه و دلئی
نه شکانده .

به مندالی له سلیمانی خوی و که سه کانی له چه وش ی
گه وری له هه ره گه وری چه وشه کانی ناوه راستی سلیمانی
ژیاوه . چوار ده وری چه وشه که دیوه خان و حرم و ژووری
میوان بووه ، ناوه راستی چه وشه که داریکی گه وری ناوی
داره پشه که بووه . له ژیر سینه ریدا سه ماوه رو قوری هه همیشه
گیزه ی هاتوه وه به رده ستیک هر چای لیناوه و گیرایه .

رفیق حلمی چونکه باوکی و دایکی زوو کوچی دواپی
ده کن ، هر به گه نجی و زووبه زوو باری قورسی ژیان
ده که وینته سهرشانی و ده که وینته ناو گیزه لئوکه ی ژیانی
گشتیه وه و خولیای زانیاری پیشکه وتن و سه ره زوی خوی و
گه ل و نیشتمانی ده داته میشکی و کار ده کاته سهر هموو
کرده وه و نیش و کارو ژیانی .

خویندنی : -

رفیق حلمی له کرکوک وه ک وتمان له دایک ده بی . .
به لآم له بهر گوینزانه وه ی باوکی له گه ل سوپا له م لا بو نه و
لا . . . قوتابخانه ی سهر تالی له کفری له میژووی 325 ی
روومی ته و او ده کات . که باوکی ده گوینزیه وه سنوور ،
خیزانه که ی و مال و مندالی ده نیرته سلیمانی . . له وئی رفیق
حلمی به تاقی کردنه وه به کسه ره ده خرینته پولی دووه می
قوتابخانه ی رشدییه ی عسکه ریه که دواپی پنی ده لنین

To director of education Baghdad:
Sir!

I beg you very much to be so kind to look the following lines for favorable consideration. When I was in Bagdad you gave me a promise to transfer me when you will have a vacancy. Therefore I beg you in haste to transfer me as a head master of a school that you have intended to found in the new year (beginning of the new year) - Because under Turkish government also I was a head master of a secondary school, I learn in the university of Constantinople and have certified for the same. I know Turkish, Persian, Arabic, French and a little English.

Then wait for a favorable reply of present situation in comparison

اعدادی عسکری. پاش تهواوکردنی پولی سیه می
اعدادی عسکری له سلیمانی رفیق حلمی دهروا بو
بهغدا - لهونی پولی چوارو پینجی نهو اعدادیه به تهواو دهکاو
دهکرتی به قوتابی ناره بو تهواوکردنی ارکانی حرب له
تورکیا.

رفیق حلمی له بهر نهوی له بیرکاریدا (تهندازیاری) زور
باش ده بی دهیه ویت تهندازیاری (هندسه عالی) له
تورکیا تهواو بکا. . له بهر نهو ده گزیته وه سلیمانی و
اعدادی ملکی تهواو دهکات. نهو جا دهروات بو تورکیا
لهونی داخلی زانکو (جامعه استانه) ده بی و شهادی
هندسه عالی لی و ره دهگری. نه مه له نامه یکدا روون
دهکاتوه که به ینگلیزی نووسیتی به دست خه تی خوی
بو بهر نیوه بهرانی ئیش و کاری سلیمانی که داوای
دامه زرانندی دهکا به بهر نیوه بهری قوتابخانه ای اعدادی
(ناماده بی) و به ینگلیزی دهلی: -

ایغ هبه شهنش ها

داس خه (به در ou دهکرت) ها دهکرت

نه هات شهنش ها

دی آدگه ن زینه این دهم کورف (کارت)

دههات باده آدگن

عی هات گراوه آدگن

دو زینه دی آدگن ؟

دی فید آدگن هان ویر (خبر) ؟

ویلیس آدگه اینه دیز ؟

ich für ein Behauptung für.

was für favor fort ali ?

na hat Behauptung für.

Din augen sind in dem Lauf.

Du hatt blann augen.

ali hat quorn augen.

wo sind die augen ?

wo sind die augen bei

wo sind die augen bei dir ?

wo sind die augen bei dir ?

مانای له زانکوی استانه خویندوومه و شهادهی ئه وئشم

ههیه و تهواری کردوه به: -

ئهم زمانانهش ده زانم.

I Know Kurdish Turkish, Persian Arabic - French and a little
English».

واته: کوردی - تورکی - عربی - فارسی - فرتری و
هیندیک ئینگلیزی ده زانم. له نامه ییکی تردا (هیندیک)
ده باو ده لئی و «ئینگلیزی به خویندنه وه و نووسینه وه» and
English To Read and Write

به لآم وهك له دهفتهری قوتابخانه و زانکویدا درده کهوی
رفیق حلمی ئه لمانیشی خویندوه وهك ئه و زمانانهی ترو
ته ترجمه (گۆرینیشی) پی کردوه بو تورکی و فه ره نسی و به
پنچه وانیش (به عکسه وه).

لیره دا ناتوانین چاو پئوشین له جوانی رینووس و
ده ستووسی رفیق حلمی و ریک و پیک و رهوانی له هه موو
ئهو زمانانه دا.

جا رفیق حلمی چۆن ئهم هه موو زمانانه و باش
فیربووه .؟ بی گومان هه ر له قوتابخانه نه بوو. زیاتر به
هوی تیکه ل بوونی یه وه بووه له گه ل ئه و هاو زمانانه و
به کارهینانیان بووه له گفتوگوداو به هوی شه و روژ
خویندنه وه و نووسینه وه و لی کولینه وه ی خوی بوو.

به لآم چۆن رفیق صالح بوو به رفیق حلمی؟ له تورکیا
ماموستاتیکی که ناوی عبدالله حلمی پاشا ده بی و بنچینه ی
کورده. له بهر زیره کی و ئازایی و خوشه ویستی له قه به که ی
خوی «حلمی» ده داتی وهك خه لات.

واته بهم له قه به و باسانه داو به و نومانه که ریزی کردون
له دهفتهری قوتابخانه ی سه ره تاییداو له ژیریا نووسراوه رفیق
برنجی. رفیق برنجی. (واته یه کهم) درده کهوی که
رفیق حلمی به راستی زیره ک بوو له خوینددا هه ر له

مندالیه وه.

ئیش و کاری: -

رفیق حلمی وهك درده کهوی هه ر له گه نجیتیه وه به
ئیش و کاری میریه وه خه ریک ده بی، زیاتر ئهوی پیوه ندی
هه بووه به به ریوه به رایتی پهروه رده وه (مهیرتی معارف و
تریه) وهك: ماموستا - به ریوه به ری قوتابخانه وه ی
به ریوه به رایتی پهروه رده و زانیاری. . . . پشکنه ر. . . پشکنه ری
تایه تی و جارنیک مدیری اداره ی ئه مانه ی عاصمه و پاش
تموز ملحقی ثقافی له تورکیا پیش کۆچی دوایی پشکنه ری
تایه تی.

به لآم وهك له یه کیك له یادداشته کانی خویندمه وه، یهك
جار له بهر بی ئیش و کاری و ناچار ی یه کیك له خزمه کانی
دوکانی بۆ داده نی له قه یسه ری سلیمانی: هه ر زوو
دای ده خا چونکه نه ده زانی نه ده توانی بیبا به ریوه.

ئیش و کاری میری زور زور رفیق حلمی خستبووه
گیژه لۆکه وه، چونکه هه میشه نه ده گه یشت که ل و په لی
بکاته وه له پر، دیسان ده گۆنیزایه وه له شمال بو جنوب له
شهرق بو غه رب له کاری بهر زو بۆ نزم له نزم بو بهر زو ئه مه
ده بوو به هوی جیابونه وه ی له مال و مندالی جار به جارو به
هوی مووچه به شکردنی.

رفیق حلمی مال و مندالی: -

به لیکدانه وه. . . پیش کۆچی دایک و باوکی و له نزیک
ته مه نی 20 سالیدا رفیق حلمی ژن دینی، وهك و وتمان
خیزانه که ی (واته دایکمان) خزمی نزیک خوی بوو، هه ر
له مندالیه وه کهس و کاریان هاتوچوی په کتریان کردوه، وهك
ده یانگیزایه وه رفیق حلمی له و کاته وه چاوی لئی بووه. له بهر
ئه وه هه ر که داخوازی ده که ن گورج ده چیته سه ریان و به
زور په شیمانیان ده کاته وه و خوی ده بیئتی. تا دوایی ژیا نی

هەر دایکیمان خیزانی بوو. ⁽¹⁾

ئەوانەى له ئیمە روون بوو: -

یهك: پەیرەو (نظام) رفیق حلمی ئیجگار بە نظام دەژیا. . . له هەموو ئیش و کاریکدا. . . دەیویست ئیمەیش لەو رەوشتە لانه دەین. . . بەلام ئەوی بەو دەکرا بە هەموو کەسێک ناکرێ. . . بۆیە جار بە جار لەبەر خۆمانەو بەدزیەو (چونکە کەس نەى دەوێرا بەسەر زاری) دەمان بۆلاند. . . جەندرمەییە. . . نظامی عەسکەریە. . .

«رۆژنامەکە وەك خۆی قەد بکەرەو. . . پەرتووکە بە هەلەوگێراوی بەجی مەهیلە. . . سینیه کە خوار دامەنى. . . لەبەر باکە دامەنیشە نەخۆش دەکەوی. . . کەل و پەلتان کۆبکەنەو و رێکیان بخەن. . . نانەکە بە پەل مەخۆن. . . میوانەکان بەرێزانە بەرێی بخەن هتد. . .»

واتە رفیق حلمی باوکمان هیچ شتێک نەبوو بیری لێ نەکاتەو و نظامی لێ نەوی. . . خۆی هەتا جلە چلکنەکانی جوان قەد دەکرد ئەمجای دای دەنان بۆ شستن. . . هەموو شت و کەل و پەلسی خۆی رۆژ بە رۆژ بە دەستی خۆی رێک دەخیت. . . هەر وەها رفیق حلمی ئیجگار بە نظام بوو سەبارەت بە کاتی هەستانی بەیانی زوو لە خەو. . . جۆرو چەند و چۆنی خواردنی. . . کاتی چۆنە دەرنی و هاتنەوی. . . کاتی نوستن و خویندنی. . . هتد. . .

دوو: پاکى و خاوينى: -

هەر وەك پەیرەوی (نظام) پاك و خاوينى. . . لەو هەدا نەبوو. . . نەك هەر پاكی کەل و پەل و جل و بەرگ و مال. . . پاكی خواردن و قاپ و قاچاغ و هەموو پێوستی ژيان. . . بگرە زیاتریش پاكی دەست (دەست پاكی) پاكی دل و وێژدانى پاك پاكی کردەو و گفـت و گـو. . . پاكی رەوشـت و کاروئیش - پاكی پەیرەو - پەیرەو پاكی. . . له هەموو شتێک و هەموو کاروئیشیکدا هەموو شوێنیک و بیرو باوەرێکدا. . . له هەموو کردەو هەستیکدا.

رفیق حلمی 10 مندالی دەبێ 4 کورو 6 کچ. کورێک و دوو کچی هەر لە مندالیەو کۆچی دواى دەکەن. . . وەك دەبگێرنەو و تا سالیکیش بەیانی زوو پیش ئیش و کار بە دەسکە گۆلەو چۆتە سەر قەبرەیان لە گردی سەیان.

واتە رفیق حلمی نەك هەر وەك باوکیکی ناسراو سەرپەرشتی ژيانى مندالی کردەو. . . رفیق حلمی بۆ ئیمە هەر باوك نەبوو. . . رفیق حلمی هەموو ژيانمان بوو هەر ئە مندالیمانەو تا دوا پلەى ژيانمان. رفیق حلمی مامۆستاو پەرورەدکەرمان بوو، پزیشکی دەردو غەم و ناچاریمان بوو، پشـتـیوانی بەرزى ئیش و کارمان بوو. هۆی سەر بەرزیمان بوو، لەناو خزم و کەس و کارو هاوێری و ناسراوو نەناسراودا.

رفیق حلمی باوکمان لە دووری لیمان بە هۆی گواستەو هۆی زوو زوو و هەو. . . له نزیکى هەرگیز نە دەسەرەوی له هەول و تەقەلا بۆ پینگە یاندنمان بە چاکترین و جوانترین جۆر، بۆ گەشتنمان بە پلەى بەرزى زانیاری. . . تا بگەین بە ئامانجی خۆی و خۆمان و گەلە کەمان. ئەوی ئەو بۆ ئیمەى کردوو و لەبەر ئیمە چاوی لێ پۆشیو له سەختی ژيانیدا. . . کەم باوك هەیه بتوالی بیکای.

ئەمە له چەند نامەییکی کە ناردوو بە هاوێری کانی دەردەکەوی کاتی هەولدانى بۆ جی بەجی کردنی ئیش و کارمان.

ژيانى رۆژ بە رۆژى و رەوشتى رفیق حلمى: -

چ رەوشـت و راسپاردەنیکی گەیانـد بوو بە گەلەکەى چ بەزار چ بەنووسینەو هەر ئەوانەش بوو له ئیمەیشی دەویست و خوشی باشتـرین وینـە بوو بۆ بەجیهێنانیان و لەسەر رویشـتـیان، له هەموو ژيانیداو هەموو ئیش و کاریدا.

سی: خزمهت (راژه): -

راژهی بی ووجان . . بی حسانهوه راژهی بهدل . .
بهپاکی - بی چاوه پروانی خهلات و پادداشت راژهی هموو
کهسیک - هموو پاک و دلسوزیک . . هموو ناچارو
لی قه و ماویک . . هموو کهس و کاریک . . هموو
ئهوانه‌ی پیوستیان همبوو به راژه له ئیش و کاردا چ بهپازه
چ بهئیش . ئەمجا راژه له ئیش و کاری میریدا ئەوه هەر
باس ناکری . قوتابخانه نه‌بوو سه‌ری پیانه کردی . . هه‌ولی
پیشکه‌وتنی نه‌دابی .

بی جیاوازی . . بی ره‌خنه لی‌گرتن . خوم بروا ناکم
رۆژ بووی دوک‌وتبی له ده‌وام . . رۆژ بووی ووجانی
دابئی و حه‌سایته‌وه چ بی ئینک و چ به ئیزک .
هوشینه‌ره‌کانی و ده‌فته‌ری راسپارده‌کانی هممووی رۆژ به
رۆژ (1) نووسیویه چۆته کوئی! کام قوتابخانه، له کام
شار، کام وانه و ماموستا . . گشت راسپارده‌کانی له هموو
وانه‌یکدا له‌سه‌ر ریگای نویی دهرس گوته‌وه رویشته .
(1) وینه‌ی راژه‌ی له ئیش و کاری میریدا بروسکه‌کی و
وه‌زیری زانیاری‌یه که له پرسه‌که‌یدا ناردی بو خیزانه‌کی
رفیق حلمی و له چهند رۆژنامه‌یکیشدا بلاو کرایه‌وه .

«اعزى اسرة المعارف بفقد عضو فعال من اعضائها
كان في طبيعة المربين والاساتذة ومثلاً للتربية والخلق . .
ليكن عزاؤهم وسلواهم الغرس الذي غرسه المرحوم
والذكر الحسن الذي تركه في الاوساط الخاصة والعامة» .
وزير المعارف

8 آب 1960

زانیاری: -

زانیاری لای رفیق حلمی باوکمان له نان و ئاو
پیوستربوو له ژیایدا . «زانیاری» به هموو تین و توانایه‌وه
- وه‌ك ده‌زانن - رفیق حلمی هاواری ده‌کرد به زار . به
ووتار . . .⁽¹⁾ به شیع . . به نویسه‌وه . «زانیاری» چه‌کی

میللیه بو‌گه‌یشتنی به‌ریزی ولاته پیگه‌یشتوکان . . «زانیاری»
چرای روون که‌ره‌وه‌ی هموو ریگاییکی ژیانه . . له‌به‌ر ئه‌وه
خوی پیش همومان به‌دریژایی ژیانی هموو کات و گیانی
ته‌رخان کردبوو، له ماله‌وه له ده‌ره‌وه به شه‌وه به رۆژ بو
فراوان کردنه‌وه‌ی زانیاری خوی له‌پیشدا تا‌کو ناماده‌بی و
بتوانی و بزانی چون زانیاری ئیمه‌و خیزانه گه‌وره‌کی
نیشتمانی فراوان بکاو له‌به‌ر ئه‌وه به‌بوون و به‌نه‌بوون . پیش
نان خواردن هموو هه‌ول و ته‌قه‌لاییکی ده‌دا که همومومان
خویندنی به‌رز ته‌واو بکه‌ین . . هه‌روه‌ها کام هاوولاتی
ده‌ستی پیگه‌یشتی و نه‌ك هه‌ر خویندن و ته‌واو کردنی له
زانکوو به‌س، زیاتر دوا‌ی ئه‌وه خویندنه‌وه . .
نووسینه‌وه . . به شه‌وو به رۆژ . . بی ووجان . . له‌گه‌ل
هموو موجه‌ییکی نان خواردن (پیش و پاش) . .
ده‌رمانیشی یان (هه‌ر پیش یان هه‌ر پاش نان ده‌خورئ) . .
پیش نووستن . . تا نیه‌شه‌وه تا به‌ره‌به‌یان . . خوی
ده‌ینووسیوه بی ووجان . . به رۆژ هه‌میشه رویمان
نده‌دی . . له‌به‌ر په‌رتووک و رۆژنامه‌و گو‌قاری که به
ده‌ستیوه بوو، هه‌تا به پالکه‌وتنیشه‌وه .

رفیق حلمی باوکمان نانی به‌جیا ده‌خوارد . . به‌لام
خویندنه‌وه‌ی زور کات ئیمه‌ش به‌شدار ده‌کرد تیا . .
به‌تایبه‌تی نه‌گه‌ر شتیکی بدیایه سوودی بوايه بو ئیمه‌ش
ئه‌وسا ده‌نگی لی‌هه‌ل ده‌بری و زور (به له‌زه‌ت) به‌تام
ده‌یخوینده‌وه بو‌مان . . خو نه‌گه‌ر شتی حماسی
بخویندایه‌ته‌وه . . گو‌یمان لی‌ده‌بوو له دوور له‌به‌رخویه‌وه
ده‌که‌وته گو‌رانی و وتنی حماسی . . وه‌ك: ئه‌ی کوردینه ئه‌ی
مه‌ردینه . . هتد . .

وابزانم ئه‌وه هه‌نراوه‌ی خوی بوو ئه‌و کاته ده‌مانزانی دلی
خۆشه . . ئەمجا رامان ده‌کرد . . بجی گیان بیگه‌ری
پیی‌لی بجین بو سینما . . بو سه‌یران . . هتد . . هه‌ر ئه‌و
ده‌یوئرا داوای شتی وه‌های لی‌بکا . . چونگه نه‌گه‌ر
شتیکمان بوستایه‌وه به‌دلی نه‌بوايه و هاواری بکردایه‌وه
توندبوايه له ترسا رامان ده‌کرد . . جی نه‌بوو خۆمانی

لی بشارینه وه (بۆیک) مان کردبوو به رابه‌ن).
رفیق حلمی خوئی چون بوو. . . ده‌یویست ئیمه‌یش
همیشه دریفی نه‌که‌مین له‌خویندنه‌وه. . . نویسنه‌وه. . .
لی کۆلینه‌وه. . . له‌به‌ر ئه‌وه‌هموو سه‌ری سالی تازه‌ییک
هوشینه‌ریکی نوئی ده‌دامی. . . ئه‌یوت ها چیت دی:
چیت بیست!

چی فیر بوی. . . نیووسه‌وه. . . رۆژیک دی چی سوودی
گشتی تیابوو بلاوی بکه‌روه. . . جار به‌جاریش چه‌ند
په‌ریک له‌یادداشته‌کانم وه‌رگیره‌ سه‌ر ئه‌و زمانانه‌ی ده‌یزانی و
به‌کاریان به‌ینه‌ با ژه‌نگه‌ل نه‌هینن.

له‌ره‌وشته‌کانی تری رفیق حلمی پین ئیمه‌ به‌گه‌له‌که‌ی
سه‌باردبوو به‌م هونراوه‌یه‌ی له‌دیوانه‌که‌یداو گه‌لی رۆژنامه‌و
گۆفاردا له‌زه‌وه‌ بلاوی کردبووه.
بی‌هه‌وا که‌م دوزو له‌سه‌رخۆ ژیرو هینم گه‌ل په‌رست.
رابه‌رت ویزدانی پاکت ده‌نگی زیوو زیر نه‌بی. . .
هتد. . . هه‌روه‌ها وتویه:

«تا‌کو ده‌توانی خه‌ریکی چاکه‌به‌و کردگاری باش لاوی
چه‌رخ‌ی بیسته‌می تو کرده‌وه‌ت بی‌فه‌ر نه‌بی».

له‌ره‌وشته‌ گشتیه‌کانی: -

وسه‌باره‌ت به‌ ژبانی گشتی و کۆمه‌لاتی و رابه‌اردنی:
یه‌ک زۆر ژبانی کۆمه‌لاتی ده‌یویست. . . ئیجگار چه‌زی
له‌میوان و میوانداری ده‌کرد. . . به‌ده‌ستی بوایه‌ هموو رۆژ
ده‌وه‌تی که‌س و کارو هاورنی بکه‌ردایه‌. . . زۆر جار که
ده‌ی کرد به‌یه‌ک دوو که‌س و یه‌ک دوو چیشته‌ ده‌ستی پی
ده‌کرد به‌لام ده‌بو به‌ 20 - 30 که‌س و 10 - 15 جوور
خواردن. . . زۆر به‌ریزانه‌ چاک و چوونی له‌وردو درشت
ده‌کردو ده‌یویست ئیمه‌یش وابکه‌ین.

هه‌تا له‌نامه‌کانیدا یه‌ک یه‌ک سلاوی ده‌نارد بو هه‌موو
که‌س و کارو به‌رده‌سته‌کانیشمان.
دوو:

همیشه مالی کردبووه بو هه‌رچ که‌سیک پیویستی ببوایه
به‌جیگا و ریگا بو ماوه‌ی که‌م و زۆر. . . قوتابی زۆر که‌ له
داخلی جیگیان نه‌ده‌بووه. . . ئه‌مه‌ ده‌زانن و له‌یادیانه‌ . . .
هه‌روه‌ها خزم و که‌س و کارو ناسیاو نه‌ناسیاو. . . که‌ ده‌هاتن
بو ئیشی و کار.

سی: زۆر خزم و که‌سی خوئی خوش ده‌ویست. . .
ئاگای لی‌یانبوو. . . چاکی و چۆنیان. . . پیویستیان. . .
زوووو سه‌ری لی‌ده‌دان و چی پیویست بوایه‌ به‌پیتی توانای
بوی ده‌کردن.

چوار: زۆر زۆر هاورنی کۆو تازه‌ی ده‌ویست و لیبی
ده‌پرسینه‌وه. . . گه‌لی ئیواران که‌ ده‌چوه‌ ده‌ری ئه‌گه‌ر.

کۆبونه‌وه‌و ئیش و کارو سه‌ردانی چاپخانه‌و شتی تری
نه‌بوایه‌ ده‌چوه‌ دوکانی (بشیر مشیر)ی خه‌یات به‌رامبه‌ر
مزگه‌وتی حیده‌رخانه‌ داده‌نیشت له‌وئی هاورنی و ناسیاوی
ده‌دی و ده‌نگ و باسیان و حال و خوالیانی ده‌پرسی. . . جگه
له‌وه‌ جار جار ده‌چوو بو (یانه‌. . . نادی. . . سینما. . .

(مه‌رح) شانۆ. . . هتد. . .) یان به‌ته‌نها یان له‌گه‌ل ئیمه‌،
یا هه‌ر له‌مائه‌وه‌ ده‌مایه‌وه. . . به‌ده‌ستی خو‌باخچه‌که‌ی ئاوه‌رشین

ده‌کردو له‌ده‌وری کۆده‌بوینه‌وه. . . هه‌روه‌ها خزم و که‌س. . .
رای‌ده‌بوارد له‌گه‌لمان به‌سه‌رگورشته‌و منگه‌ (نوکه‌. . .
گالته‌وگه‌پ) و ده‌نگ و باسی گیتی. . . یاخود به‌خویندنه‌وه
دیسان. . . لیره‌دا ده‌بی بلیم که‌ رفیق حلمی (باوکمان) له
هیچ کاتی‌کدا ماوه‌ی نه‌ده‌دا که‌سمان له‌پیره‌وی په‌روه‌دچی
به‌چینه‌ - ده‌ر به‌هیچ جووریک، وه‌ک هه‌ستان و دانیشن و
جو‌لانه‌وه‌ی ناریک و هه‌رچه‌ند ده‌هاته‌وه‌ مالی یان ناومان
گشت گه‌وره‌و په‌چوک له‌به‌ری هه‌له‌سته‌ین هه‌روه‌ها که
ده‌چوه‌ ده‌ری. . . هه‌تا دراوسیکانمان که‌ ئیواران له‌به‌ر
ده‌رگا‌کانیان داده‌نیشتن له‌به‌ری هه‌له‌ستان که‌ تی‌ده‌په‌ری و
ئه‌ویش سلاوی گه‌رمی لی‌ده‌کردن و هه‌والی ده‌پرسی و
مندالی خوش ده‌ویست و جار جار دیاریشی ده‌دابی.

ئیستا و ابزانم پیویست نیه‌ من وه‌لامی پرسیاره
سه‌ره‌تایی‌کانم بده‌مه‌وه. . . و ابزانم باش تی‌گه‌شتن بو رفیق

حلمی هیچ باسی کەس و کارو ژیاڤانی تایبەتی نە بەزار نەبە نووسینەو نە کردووە . . به کورتی بیرى خۆم دەلیم : -
 1 - چونکە وەك دەرکەوت هەمیشە هەر خەریکی ئیش و کاری میری و گوینراڤەو بوو . هەمیشە خەریکی جی بەجی کردنی ئیش و کاری ئەم و ئەو بوو . هەمیشە خەریکی هەولندان بو فراوان کردنی زانیاری . . بو گەیانندی مندالی و خیزانە گەورە کەى نیشتمانی بە ئامانجی خوی . . هەمیشە خوی خەریکی خۆیندەو نووسینەو بوو . هیچ و وچانی نە داووە ماوێ نە بوو کە باسی کەس و کارو ژیاڤانی خوی بکا .

2 - هیندە کۆسپ و بەسەرھات و رووداوی گرنک و توندو سەختی دیوو ئیتر هوشی نە ما بوو بیر لە رابوردوو بکاتەو و ئاخ و داخی بی سوود بەدوا روشتودا هەل بکیشی - لە جیانی ئەو هەموو گیانی تەرخان کردبوو بو پاراستنی ئەوانەى ماون لە هەموو کۆسپ و ناساغی و ناچارنیک . . بو پینگە یانندیان بە جوانترین و چاکترین جوړو گەیانندیان بە ئامانجی خوی و خوڤیان و ولاتە کەیان .

3 - لە نووسینەو کانیدا هەر ئەوێ بە چاک زانیو کە سوودی گشتی بو هەموو خیزانە گەورە کەى نیشتمانی ، گەرەك بیت .

کوچی دواى رفیق حلمی : -

هەستانی لە باخچە کە بو چوونە سەربان بو نوستن . . چەند روژ چەند پزیشک هەولیان دا بزانی بەتەواوی چیتى؟ ئایا تخرى خوین یان نزیفی دەماغ نەیانزانى .

چەند دەرزى و دەرمان و محاولاتم بو جی بەجی کردنی گوزەرنامەى تا بیبەم بو دەروەى عیراق بو عیلاج لەسەر داواکردنی هیندیك لە پزیشکەکان بەلام ئەو نەندەم ماو نەبوو . زوری نەخایانند لە هەفتە بەک کە متر لە نەخوشخانەى سەلام کۆچی دواى کرد . . لە کات ژمیری پینجی پاش نیوهرۆی 4/ آب/ 1960 دا .

هەر دەست بەجی هەموو ئەندامانی یەکتیتی نووسەرمان و ادیبانی عیراق و نقابەى مامۆستایان گەشتە مالى جگە لە سەدەها خزم و کەس و ناسیاو هەتا دوور لە شار تەرمە کەیان بەرێ خست . . . وەك بیستمان هەر کە ئەو خەبەرە جەرگە برەیان بیستبو . . بە ئیستگە (اذاعە) بلاویان کردبوو . . بوئیک لە رینگا وچان بە و وچان ئەمان دی لە شارانی تریشەو بەرەو پیری تەرمە کەى دەهاتن بو بە خواسپاردنی دواى ئەو مامۆستا دلسۆزەیان .

لە کوتاییدا هیندیك لەو هونراوانە دەخوینمەو کە بە زمانى عربى رهوشتى رفیق حلمی روون دەکاتەو هەر وها بیروو باوهر خوشەو یستی برادەرە دلسۆزە عەرەبەکانى : -

لە هونراوێکی بەرێز عبدالسلام حلمی

روژنامەى خەبات عدد (ژماره) 282 آب/ 1960 ص 2

وص 5

الى روح فقيد الأدب
 قد كان حراً أبى النفس ذا خلق
 مؤرج للعلی یسمو به سبب
 وفضلهُ في حول الفكر يعرفهُ
 في كل نادِ هنا الاكراذ والعربُ
 - - - -

كم كافح الجهل في صبرٍ ومعرفةٍ
 وصارعُ الجور لم يقعد به رهبُ
 يحية من رياض الطيب عاطرةُ
 اليه تُرسلها الاقلام والكتبُ
 وذكرهُ بيتا باقٍ بفتحهِ
 مافاح في طيبة العرفان والأدبُ .

ماوێك بوو هەستی بەسەر یەشە دەکرد . . . پاشان هیندیك پشت یەشەو قاچی بە قورسی هەلشەگرت کاتی روشتن . . بەتە ما بوو ئەو هاوینە بجی بو بیارەو تەوێلە؛ ئایا بو گەشت و لە گەرما دوورکەوتنەو؟ یاخود بو یادداشت نووسینەو . . ؟ بەلام چاوەروان بوو من برۆم بو هۆلندە بو خویندن و دیارە خوشی هەستی کردبوو تەندروستی ئەو نەندە باش نیە . . بو ئیزن وەرگرتن برۆم بو لای لیژنەى پزیشکان چونکە نەى دەویست بی ئیزن بەو هاوینەش برۆا . هەرچەند سەرەك پشکنەر (مفتش عام) وتی با و وچان بدا ئیستا ئیشی نیە . . لیژنەى پزیشکان وتی هیچی نیە . . بەلام ئەو نەندەى بی نەچوو ئیوارەیک لەو ئیواران و لە مالهووە لە ناوماناو لە باخچە کە نانی دەخوارد . . کاتی نووستن هات لە پەر هەستمان کردنە نیشانەى شەلهلی لایەکی کاتی